

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Управління конкурентоспроможністю підприємства» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ЗВО СВО «Бакалавр» спеціальності «Менеджмент».

Предметом дисципліни є форми економічної конкуренції, закономірності формування конкурентних переваг і конкурентоспроможності підприємства.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна вибіркова. Дисципліни, що передують вивченню даної дисципліни: «Економіка підприємства», «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Менеджмент». Дисципліна, вивчення якої спирається на дисципліну «Маркетинг».

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни формування в майбутніх фахівців компетентності щодо об'єктивних закономірностей, механізму та особливостей сучасної конкуренції та конкурентоспроможності підприємства, а також набуття ними навиків і вмінь дослідження стану конкуренції, аналізу та оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства, розроблення та практичного застосування стратегій підтримування та нарощування його конкурентних переваг.

1.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Управління конкурентоспроможністю підприємства» є: вивчення ключових проблем конкуренції та конкурентоспроможності підприємств, стратегій конкурентної поведінки, набуття вмінь визначати й оцінювати показники і фактори конкурентоспроможності підприємств, розробляти програми її підвищення, аналізувати форми і методи конкуренції в трансформаційний період, вибирати оптимальні стратегії українських підприємств на ринках.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у здобувачів вищої освіти має бути сформовані наступні елементи компетентності:

знання:

- основні конкурентні переваги та способи досягнення їх конкретним підприємством залежно від ситуації, що складається;
- базові різновиди конкурентних стратегій, основні типи ринків і відповідні їм ефективні стратегії конкуренції;
- загальні та специфічні чинники, що визначають рівень конкурентоспроможності підприємства;
- послідовність етапів створення на підприємстві системи менеджменту якості та забезпечення її ефективного функціонування;
- сутність загальної концепції управління конкурентоспроможністю підприємства та специфічні особливості управління конкурентоспроможністю організацій різних типів.

вміння:

- провадити моніторинг основних конкурентів організації на локальному ринку;
- оцінювати конкурентоспроможність організації на основі стандартних методик та аналізу продукції конкурентів;
- вивчаючи споживчі якості продукції конкурентів, здійснювати заходи з підвищення конкурентоспроможності продукції.

способи мислення:

- приймати рішення в ситуаціях, де потрібно вибрати одне з декількох готових рішень; та виходити із ситуацій, де потрібно запропонувати щось нове (домінуючий);
- отримання теоретичних знань та використання їх практично (сфера базових знань).

професійні, світоглядні, громадянські якості:

- підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних забезпечити конкурентоспроможність як окремого підприємства так і галузі;
- уміння максимально використати в своїх інтересах ринкову ситуацію, що склалася або може скластись на визначений проміжок часу, для збільшення виробництва, надання послуг, товарообігу та одержання максимального прибутку;
- оцінити можливості підприємства щодо поліпшення або утримання своїх позицій,
- вміння захистити інтереси свого підприємства,

морально-етичні цінності:

- намагатися покращити життя споживачів підприємства;
- узгодження виробничих, комерційних, споживачьких і суспільних інтересів, врахування обов'язковості забезпечення «соціального блага» та здійснення «соціальної анімації», утворення в соціумі атмосфери ділового партнерства та співробітництва.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 135 години/ 4,5 кредитів ЄКТС.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Конкурентоспроможність як категорія і як властивість підприємства

Сутність і види економічної конкуренції. Визначення поняття «економічна конкуренція». Об'єкт, суб'єкт і предмет економічної конкуренції. Види економічної конкуренції: внутрішньогалузева /міжгалузева, цінова/ нецінова, конкуренція продавців /покупців. Рівні конкуренції: міжфірмова, міжгалузева, міждержавна, міжрегіональна. Внутрішньоорганізаційна конкуренція. Глобальна конкуренція.

Конкурентоспроможність суб'єкта конкуренції та її основні ознаки. Взаємозв'язок категорій «риннок», «конкуренція» та «конкурентоспроможність». Сутність і види ринків. Моделі ринкової поведінки підприємства: агресія, суперництво, індивідуалізм, рівність, кооперація, альтруїзм. Типи ринкових структур і властивий їм характер конкурентних відносин. Розмаїття трактувань поняття «конкурентоспроможність». Класифікація об'єктів, що характеризуються такою властивістю, як конкурентоспроможність. Основні ознаки конкурентоспроможності.

Еволюція поглядів на конкуренцію та джерела набуття підприємствами конкурентних переваг. Опрацювання теорії конкуренції класичною та неокласичною школами політекономії. Ринковий напрям теорії конкурентних переваг. Ресурсний напрям теорії конкурентних переваг.

Тема 2. Конкурентне середовище підприємства

Основні складові конкурентного середовища. Сутність, склад і структура конкурентного середовища підприємства. Модель «п'яти сил конкуренції» М. Портера та її елементи (суперництво між існуючими конкурентами, загроза входження нових фірм у галузь, здатність покупців збивати ціну, здатність постачальників завищувати ціну, загроза заміщення товарів) як основні чинники конкурентного середовища.

Державна політика в сфері регулювання конкуренції. Державне регулювання конкуренції як «шостий» чинник конкурентного середовища. Основні елементи державної політики регулювання конкуренції в Україні. Закони та підзаконні акти, що регулюють конкурентні відносини в Україні.

Рушійні сили ринку та інтенсивність конкуренції. Рушійні сили ринку та причини змін умов конкуренції. Чинники, що впливають на силу конкурентної боротьби. Методики оцінювання інтенсивності конкуренції: за розподілом ринкових часток між конкурентами; за темпами зростання ринку; за рентабельністю ринку. Показники концентрації виробництва в галузі: коефіцієнт Херфіндала-Хіршмана, коефіцієнт концентрації (СК), коефіцієнт відносної концентрації (К), коефіцієнт Лінда тощо.

Аналіз діяльності конкурентів. Сутність поняття «галузь»; необхідність і структура аналізу галузі. Сутність поняття «конкурент»; визначення та типологія конкурентів. Інформаційне забезпечення та структура аналізу діяльності конкурентів. Методика побудови та інтерпретації конкурентної карти ринку. Методика побудови та інтерпретації карти стратегічних груп.

Тема 3. Конкурентні переваги підприємства

Сутність і співвідношення понять «ринкові чинники успіху», «ключові компетенції», «конкурентні переваги». Ключові чинники успіху: поняття та класифікація. Зовнішній аспект забезпечення конкурентних переваг: ринкові чинники успіху. Внутрішній аспект забезпечення конкурентних переваг: ключові компетенції. Тактичні та стратегічні чинники конкурентної переваги підприємства. Ступінь задоволення споживача як головна детермінанта успіху в конкурентній боротьбі. Конкурентна перевага як результат реалізації підприємством ключових чинників успіху.

Властивості конкурентних переваг. Порівняльний характер конкурентних переваг. Залежність конкурентних переваг від конкретних умов і причин. Підкорення конкурентних переваг неоднозначному впливу різноманітних чинників. Життєвий цикл конкурентної переваги.

Сфери формування та реалізації конкурентних переваг. Формування та реалізація конкурентних переваг підприємства: внутрішня та зовнішня сфери. Концепція «ланцюга створення вартості» та її застосування у процесі формування конкурентних переваг. Концепція «стратегічних зон господарювання» та її застосування при реалізації конкурентних переваг.

Види та джерела формування конкурентних переваг. Класифікація конкурентних переваг за критеріями: відношення до системи (підприємства); сфера прояву; джерела створення та можливість імітації; тривалість дії; місце формування; вид ефекту, який отримує підприємство від реалізації переваги. Продуктивність, якість, гнучкість та інновації як специфічні стадії еволюції джерел формування конкурентних переваг упродовж 20 ст. Взаємозв'язок базової стратегії конкуренції та конкурентних переваг.

Тема 4. Конкурентні стратегії

Система конкурентних стратегій підприємства. Сутність поняття «конкурентна стратегія». Співвідношення та взаємозв'язок конкурентної стратегії з іншими стратегіями організації. Склад системи конкурентних стратегій підприємства. Найбільш поширені класифікації стратегій ринкової конкуренції (підхід Ф. Котлера, підхід П. Друкера, підхід І. Ансоффа, підхід М. Портера тощо).

Стратегії надбання конкурентної переваги (загальні стратегії конкуренції). Генеричні стратегії конкуренції (канонічний підхід М. Портера): стратегія найменших сукупних витрат, стратегія диференціації, стратегія зосередження. Базові стратегії конкуренції - 1 (модифікація підходу М. Портера): стратегія лідерства по витратах, стратегія широкої диференціації, стратегія оптимальних витрат, сфокусована стратегія на базі низьких витрат, сфокусована стратегія на базі диференціації продукції. Базові стратегії конкуренції - 2 (доповнення та розвиток підходу М. Портера): зниження собівартості, диференціація продукту, сегментування ринку, впровадження інновацій, негайне реагування на погребі ринку.

Стратегії конкурентної поведінки підприємства. Основні різновиди наступальних і захисних стратегій (фронтальний наступ, фланговий наступ, контрнаступ, оточення, позиційна оборона, флангова оборона, партизанська війна та ін.). Кооперація як сучасний варіант конкурентної поведінки підприємств.

Стратегій забезпечення конкурентоспроможності як комплексна стратегія. Основні складові стратегії забезпечення конкурентоспроможності: товарно-ринкова, ресурсно-ринкова, технологічна, інтеграційна, інвестиційно-фінансова, соціальна, управлінська стратегії.

Ситуаційне проектування конкурентної стратегії. Принципи формування конкурентної стратегії. Основні етапи процесу розроблення стратегії конкуренції. Проектування стратегії конкуренції для підприємств з різним ступенем домінування на ринку. Проектування стратегії конкуренції для підприємств різних розмірів, сфер діяльності, організаційно-правових форм. Адаптація стратегії конкуренції до особливостей структури конкурентного середовища. Адаптація стратегії конкуренції до особливостей динаміки ринку.

Тема 5. Конкурентоспроможність продукції та методи її оцінювання

Критерії та чинники конкурентоспроможності товару. Сутність поняття «конкурентоспроможність товару». Конкурентоспроможність продукції та послуг – основа формування конкурентоспроможності підприємства. Критерії конкурентоспроможності товарів: рівень якості продукції, споживча новизна, імідж, інформативність, ціна. Чинники, що визначають конкурентоспроможність товару на ринку: зовнішні / внутрішні; нетоварні / товарні.

Методи оцінювання конкурентоспроможності продукції. Принципи та загальний порядок оцінювання конкурентоспроможності товарів. Класифікація методів оцінювання конкурентоспроможності товарів. Методики кількісного оцінювання конкурентоспроможності продукції.

Якість товару – основний важіль забезпечення його конкурентоспроможності. Оптимізація співвідношення ціни, якості та обслуговування як основна мета управління конкурентоспроможністю товару. Роль стандартизації, сертифікації та систем якості в забезпеченні конкурентоспроможності товарів.

Основні підходи до управління конкурентоспроможністю товару. Системний, відтворювальний, комплексний, функціональний підходи. Структура та підсистеми управління конкурентоспроможністю продукції (послуг). Основні напрями забезпечення конкурентоспроможності продукції.

Тема 6. Система та процес управління конкурентоспроможністю підприємства

Чинники, що визначають рівень конкурентоспроможності підприємства. Сутність поняття «Управління конкурентоспроможністю підприємства». Чинники, що визначають рівень конкурентоспроможності підприємства на внутрішніх і зовнішніх ринках. Аспекти забезпечення конкурентоспроможності підприємства: виробничий, маркетинговий, фінансовий, інноваційний, організаційно-культурний, кадровий, управлінський.

Методи оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємства. Принципи та загальний порядок оцінювання конкурентоспроможності підприємства. Показники, що характеризують Управління конкурентоспроможністю підприємства. Класифікація методів оцінювання конкурентоспроможності підприємства. Методики оцінювання конкурентоспроможності підприємства.

Системно-процесний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства. Базове визначення сутності поняття «управління конкурентоспроможністю». Мета управління конкурентоспроможністю підприємства. Система управління конкурентоспроможністю підприємства: основні елементи та їх взаємозв'язок, організаційна побудова. Загальні та специфічні функції управління конкурентоспроможністю. Етапи процесу управління конкурентоспроможністю. Цикл управління конкурентоспроможністю.

Специфічні особливості забезпечення конкурентоспроможності бізнес-організацій різних типів. Типологія бізнес-організацій за різними ознаками (розмір, організаційно-правова форма, галузева приналежність, характер орієнтації тощо) та відповідні підходи до формування та підтримки їхніх конкурентних переваг.

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Андреева О.Д. Технология бизнеса : Маркетинг: [Учебное пособие] / О.Д. Андреева. – М.: Дело, 2000. – 224 с.
2. Багнев Г.Л. Маркетинг: [Учебник для вузов] / Г. Л. Багнев. – М.: ОАО «Издательство» «Экономика», 1999. – 703 с.
3. Балабанова Л.В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю / Л.В. Балабанова. – К.: «Професіонал», 2006. – 448 с.
4. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти. Монографія /О.І. Драган. – К.: ДАКККіМ, 2006. – 160 с.
5. Иванов Ю.Б. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Підручник / Ю. Б. Иванов, М. О. Кизим, О. М. Тищенко, О. Ю. Иванова, О. В. Ревенко, Т. М. Четова-Терашвілі. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. – 320 с.
6. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства: Навчальний посібник/ С.М. Клименко, О. С. Дуброва, Д. О. Барабась, Т. В. Омеляненко., А. В. Вакуленко. - К.: КНЕУ, 2006. - 527 с.
7. Немцов В.Д. Стратегічний менеджмент / В.Д. Немцов, Л.С. Довгань. – К.: ТОВ «УВПК» «ЕксОб», 2001. 560 с.
8. Сіваченко І.Ю. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства (організацій): [посібник] / І.Ю. Сіваченко. – К. ЦУЛ, 2003. – 140 с.
9. Сіваченко І.Ю. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств / І.Ю. Сіваченко. – К.: ЦУЛ, 2006. – 504 с.
10. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса. Экономика, маркетинг, менеджмент / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – 892 с.
11. Фатхутдинов Р.А. Менеджмент конкурентоспособности товара. – М.: Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1995.- 55с.
12. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика: [учебно-практическое пособие] / А.Ю. Юданов. – [2-е изд.] – М.: Ассоциация и издательство «Гендем», Гном-Пресс, 1998.

Допоміжна

1. Виханский О.С. Стратегическое управление: [Учебник] / О.С. Виханский. – [2-е изд. перераб. и доп.]. – М.: Гардарики, 2000. – 296 с.
2. Гаркавенко С.С. Маркетинг: [Підручник] / С.С. Гаркавенко. – К.: Лібра, 2002. – 712 с.
3. Карпів В.А. Маркетинг: прогнозування кон'юнктури ринку: [Навч. посібник] / В. А. Карпів, В.Р. Кучеренко. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2001. – 215 с.
4. Маркетинг: [Учебник] / Ред. Э.А. Уткин. – М.: ЭКМОС, 2003. – 320 с.
5. Маркетинг: [Навч. посіб. для вузів] / М.І. Белявцев, Л.М. Іваненко. – К.: Центр навч. л-ри, 2005. – 328 с.
6. Маркетинг: [навч. посіб. для студентів вузів] / Т.Д. Гірченко, О.В.Дубовик. – К.: Інкос, 2007. - 255 с.
7. Павленко А.Ф. Маркетинг: [Підручник] / А.Ф. Павленко, А.В. Войчак. – К.: КНЕУ, 2003.-246 с.
8. Основи стандартизації, сертифікації та ідентифікації товарів: Навч. посіб. / В.І. Павлов, П.В. Павліхіна, О.В. Милико, І.В. Оньонова. – Луцьк: Надстир'я, 2002. – 252 с.
9. Про стандартизацію: Закон України від 17.05.2001 р. № 2408 – III / Відомості

Верховної Ради. – 2001. – № 31. – ст. 45.

10. Фатхутдинов Р.А. Стратегический маркетинг: Учебник – М.: ЗАО «Бизнес-школа» «Интел-Синтез», 2000. – 640с.

Інформаційні ресурси

1. Сайти періодичних видань: «Економіка АПК», «Економіка України», «Пропозиція»